

Talabalarning axborot kompetentligini rivojlantirishda

kasbiy fanlar
integratsiyasi va
uning imkoniyatlari

Yakubov Baxtiyor Baxriddin o'g'li

Termiz davlat universiteti, Kompyuter va dasturiy
injiniring kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya:

Maqolada kasbiy fanlar integratsiyasi orqali talabalarning axborot kompetentligini rivojlantirish imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit soʻzlar:

axborot kompetentligi, kasbiy fanlar integratsiyasi, AKT, elektron taʼlim, raqamli koʻnikmalar.

Аннотация:

В статье освещены возможности развития информационной компетентности студентов на основе интеграции профессиональных дисциплин.

Ключевые слова:

информационная компетентность, интеграция профессиональных дисциплин, ИКТ, электронное обучение, цифровые навыки.

Abstract:

The article highlights the possibilities of developing students' information competence through the integration of professional disciplines.

Keywords:

information competence, integration of professional disciplines, ICT, e-learning, digital skills.

Kasbiy fanlar integratsiyasi bugungi taʼlim tizimida talabalarni raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllantirishning muhim pedagogik tamoyillaridan biridir. Integratsiya deganda turli fanlar oʻrtasidagi oʻzaro aloqadorlikni taʼminlash, ularni yagona taʼlimiy jarayonga uygʻunlashtirish va bilimlarni yaxlit koʻrinishda oʻzlashtirish jarayoni tushuniladi. Bu jarayon talabalarga nafaqat tor soha boʻyicha bilim olish, balki oʻz kasbiy faoliyatini boshqa fanlar bilan bogʻliq holda tushunish imkonini beradi.

Integratsiya (*lot. integratio – birlashtirish, yaxlitlash*) - taʼlim jarayonida turli fanlarni oʻzaro bogʻlash, ularning bilim mazmunini uygʻunlashtirish va talabada yaxlit tasavvur shakllantirish jarayonidir.[3]

UNESCO tomonidan taʼlimning XXI asr kompetensiyalarini belgilovchi xalqaro hisobotlarda “multidisciplinar va transdisciplinar taʼlim” gʻoyalari ilgari surilgan. Unga koʻra, bilimlarni alohida fanlar kesimida emas, balki turli fanlarni uygʻunlashtirgan holda oʻrganish orqali shaxsning keng qamrovli kompetentligini shakllantirish mumkin.[9] Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tez surʼatlarda rivojlanishi fanlarni integratsiyalash uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

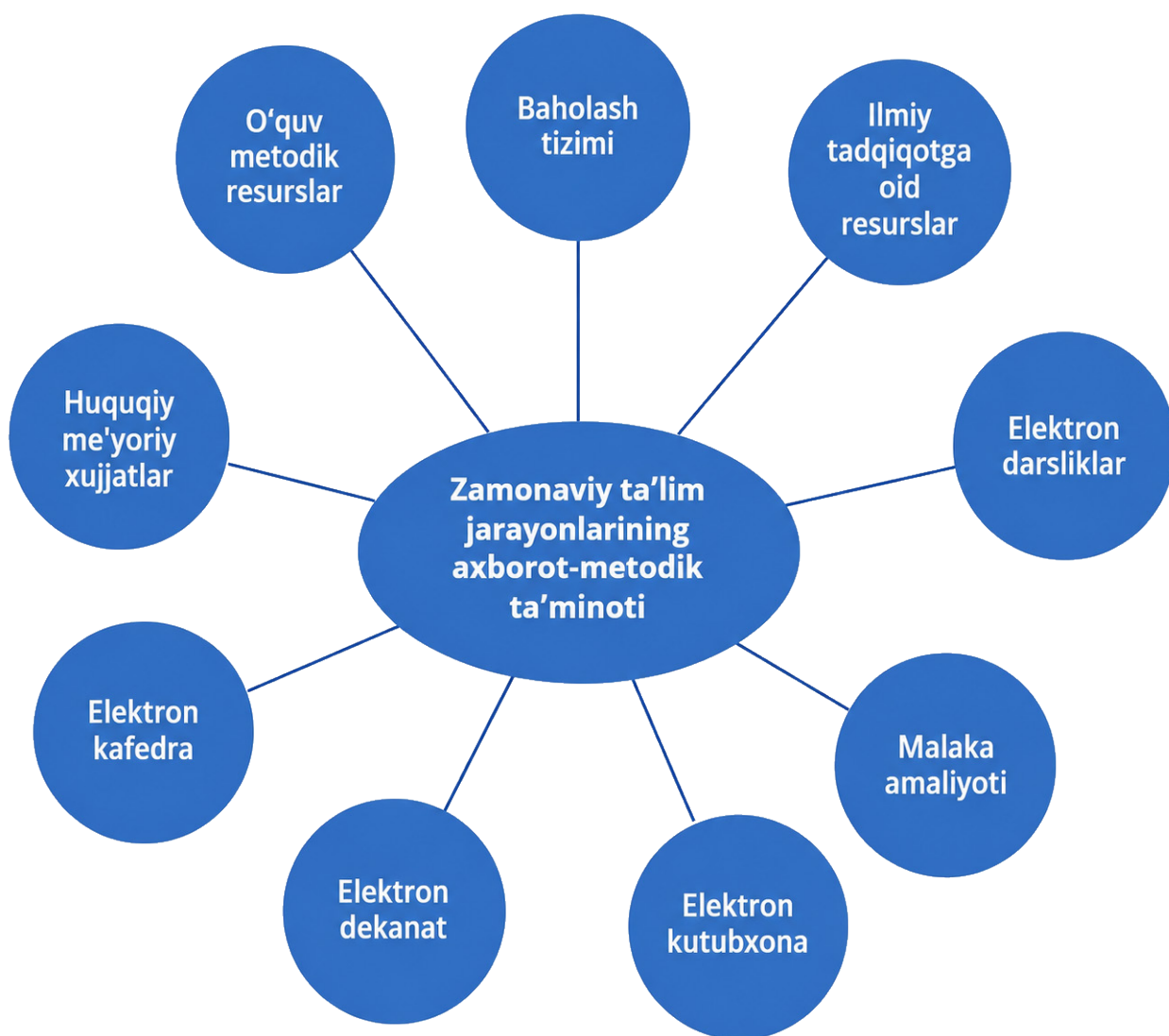
Davlat taʼlim standartlari va oʻquv dasturlarida ham integratsion yondashuvga alohida eʼtibor qaratilib, kasbiy

fanlar bilan birgalikda informatika va axborot texnologiyalari fanlari o'quv jarayonining ajralmas qismi sifatida kiritilmoqda.[1] Bu esa talabalarni kelajakda o'z sohasida zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanishga tayyorlaydi.

O'quv jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo'yicha juda ko'plab pedagog tadqiqotchilar faoliyat olib borgan. Kompyuterni ta'lim jarayoniga qo'llash bo'yicha dastlabki tadqiqotlarni olib borgan xorijiy olimlardan biri E.I.Mashbits hisoblanadi. Uning tadqiqotlarida "Ta'limni kompyuterlashtirishni to'xtatib bo'lmaydi, ta'limda kompyuterni qo'llash bu orqaga qaytmaydigan jarayondir.[5] Bu o'z-o'zidan amalga oshmaydi, uning faoliyati ta'lim tizimi bilan bog'liq bo'lgan olimlar, o'qituvchilar, zamonaviy hisoblash texnikasi va dasturiy ta'minotni yaratuvchi kishilarga bog'liqdir", – degan fikrlar mavjud.

O'quv jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, ta'lim jarayonini axborotlashtirish, elektron darsliklar, o'quv-metodik majmualarni yaratish bo'yicha respublikamiz olimlari ham juda ko'plab tadqiqot ishlarini olib borgan. Jumladan, U.Sh. Begimqulov oliy ta'lim tizimi uchun elektron-axborot resurslari yaratish, elektron-ta'lim resurslaridan foydalanib ta'lim jarayonini boshqarish, ta'lim jarayonlarini axborotlashtirish, ta'lim jarayonining yagona axborot-ta'lim muhitini yaratish bo'yicha tadqiqot ishlarini olib borgan.

O'quv jarayonining axborot-metodik ta'minoti deganda, me'yoriy-huquqiy, axborot-statistik, o'quv-tashkiliy, shuningdek, ilmiy-pedagogik, o'quv-metodik kabi axborot resurslarni qamrab olgan axborot ta'minotni qamrab oluvchi ta'minot tushuniladi.[2]

1-rasm: Zamonaviy ta'lim jarayonlarining axborot-metodik ta'minoti tarkibi

O'quv jarayonining axborot ta'minoti ta'lim muassasasining yagona axborot muhitini bosqichma-bosqich shakllantirishga yo'naltiriladi. Yaratilgan zamonaviy axborot ta'minoti ta'lim-tarbiya, o'quv-metodik, ilmiy-tadqiqot, boshqaruv va boshqa jarayonlarda axborot almashish sifatini yaxshilash, o'quv jarayonini axborotlashtirish hamda avtomatlashtirish imkoniyatini yaratadi.

Talabalarning axborot kompetentligini rivojlantirishda kompetentli yondashuvning muhim jihatlari e'tibor qaratamiz. Kompetentli yondashuv ta'lim oluvchining ijtimoiy, kommunikativ, axborot, kasbiy va boshqa shaxsiy sifatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lib, zamonaviy ijtimoiy iqtisodiy sharoitlarni o'zida deyarli to'liq tarbiyalash va muhim amaliy vazifalarni hal qilish imkoniyatlarini shakllantirish singari kompetensiyalar tizimiga asoslangan.

Zamonaviy ta'lim jarayonlarining axborot-metodik ta'minoti o'zida o'quv mashg'uloti uchun zarur bo'lgan barcha elementlarni qamrab oladi. (Uning tarkibi 1-rasm-da keltirilgan.)

Axborot-metodik ta'minot tizimining asosiy mazmuni quyidagi o'quv-uslubiy materiallardan iborat bo'ladi:

- elektron darsliklar, o'quv qo'llanmalar, metodik qo'llanmalar va boshqa qo'shimcha materiallar;
- o'quv-uslubiy majmualar;
- o'zini o'zi nazorat qilish uchun test dasturlari va savollar majmuasi;
- laboratoriya ishlari va ularning tavsifi;
- hisob-grafik, mustaqil ishlar, namunaviy ishlar va nazorat ishlari;
- hisoblash dasturlari, ma'lumotnomalar, ilovalar (qo'shimcha dasturiy ta'minotlar);
- o'quv rejalar, taqvim-mavzuli rejalar;
- tadqiqotlar, loyihalar bo'yicha hisobotlar.

Kompetentli yondashuvning maqsadi-ta'lim sifatini ta'minlashdir, ta'lim tizimini takomillashtirishdir. Ta'lim tizimini takomillashtirish muammolari bo'yicha xalqaro miqyosida olib borilgan ishlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, ta'lim mazmunini yangilanishida asosiy birlik sifatida "kompetent" va "kompetensiya" tushunchasi qaralmoqda.

N.A.Muslimovning ilmiy qarashlarida, «Kompetentlik»– faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olishdir deb ta'kidlagan.[6]

Metodik tizim pedagogik jarayonda muhim ahamiyatga ega. Metodik tizimlarning tarkibiy tuzilishi o'zining tuzilishi bo'yicha o'qitishning metodologik tizimi ierarxik tuzilishga ega ancha murakkab va rivojlangan tuzilmadir. Uning tarkibiy tuzilishini va ta'lim jarayonlari samaradorligini aniqlaydigan beshta yetakchi komponentlar mavjud.

Olima N.A.Kayumovanning ilmiy qarashlari metodik o'qitish tizimida bir xil vositadan turli xil o'qitish usullari va shakllarida foydalanish mumkin: reproduktiv metodologik tizim; dogmatik uslubiy tizim; hisobot uslubiy tizim; uslubiy tizimni rivojlantirish; dasturlashtirilgan metodik o'quv tizimi; muammoli ta'limga asoslangan uslubiy tizim.[4]

A.A.Taniberdiyev tadqiqot ishida oliy o'quv yurtlarining jahon standartlariga javob beradigan yagona axborot makonini shakllantirish va uning mazmunini rivojlantirishning muhim yo'nalishlari quyidagilardan iborat ekanligini ko'rsatadi:[8]

- an'anaviy ta'lim vositalari, elektron o'quv materiallari bilan birgalikda uni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishning zamonaviy elektron ta'lim vositalarini yaratish va o'quv jarayoniga joriy etish;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llab-quvvatlash va o'quv jarayonini rivojlantirish vositalarini ishlab chiqish;
- o'quv jarayonini standartlashtirish va sertifikatlashtirish asosida elektron qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish vositalarining sifatini ta'minlash;
- barcha sohalarda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash;
- o'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalana oladigan zamonaviy oliy ta'lim muassasasi jamoasini shakllantirish va boshqalar.

Integratsiyalashgan fanlar asosida beriladigan topshiriqlar talabalardan ijodiy yondashuvni talab qiladi. Keys-stadi, loyiha ishlari, startap g'oyalari va tadqiqot topshiriqlari orqali talabalarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, tanqidiy yondashuv ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa axborot kompetentligining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir.

Kasbiy fanlar bilan integratsiyada axborot texnologiyalarining qo'llanishi talabalarda multimedia texnologiyalaridan samarali foydalanishni (prezentatsiyalar, videodarslar, infografika); ma'lumotlar bazalari bilan ishlash; sun'iy intellekt dasturlarini amaliyotga tadbiiq etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Integratsion ta'lim orqali talabalarning nafaqat nazariy bilimlari, balki amaliy ko'nikmalari ham baholanishi mumkin. Masalan, informatika va tilshunoslik integratsiyasida talabalar avtomatik tarjima dasturi yordamida matnni tahlil qilib, natijalarni lingvistik mezonlarga ko'ra baholashlari mumkin. Bu esa baholash jarayonida faqat testlardan foydalanmasdan, talabalar faoliyatini kengroq qamrab olish imkonini beradi.

Kasbiy fanlar integratsiyasi talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, ingliz tili ta'limida zamonaviy dasturiy vositalar yordamida xorijiy matnlarni tahlil qilish, ularni tarjima qilish yoki sun'iy intellektdan foydalangan holda muloqot qilish talabalarda qiziqishni kuchaytiradi. Natijada ular o'z kasbiy faoliyatida axborot texnologiyalarini samarali qo'llashga tayyor bo'lib boradilar.

Kasbiy fanlar integratsiyasi ta'lim jarayonida komplekslik va tizimlilikni ta'minlaydi. Bu yondashuv yordamida talaba zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishni o'rganib, o'z sohasi bo'yicha raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanadi. Shu bois integratsiya nafaqat ta'lim samaradorligini oshirish, balki jamiyatning intellektual salohiyatini rivojlantirish uchun ham asosiy strategik yo'nalish sifatida qaralmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasini. Davlat ta'lim standartlari to'g'risidagi qaror. – Toshkent, 2020.
2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'limda zamonaviy texnologiyalar // Pedagogik ta'lim. – Toshkent, 2005. – № 6. – B. 15–17.
3. Jo'rayev N. Ta'lim jarayonida integratsion yondashuvning nazariy asoslari. – Toshkent: O'zMU, 2019.
4. Kayumova N.A. Elektron ta'lim muhitida bo'lajak informatika o'qituvchilarini integrativ yondashuv asosida tayyorlash metodikasini takomillashtirish: ped. fan. doktori (DSc) dis. avtoref. – Toshkent, 2022. – 72 b.
5. Mashbits E.I. Psychological-pedagogical issues of computerization of education. – Moscow: Pedagogy, 1988. – 192 p.
6. Muslimov N., Sayfurov D., Usmonboyeva M., To'rayev A. WEB texnologiya asosida elektron axborot-ta'lim resurslarini yaratish va ularni amaliyotga joriy etish. – Toshkent, 2015.
7. Shodiyev D. Kasbiy fanlarni axborot texnologiyalari bilan integratsiya qilish metodlari. – Samarqand: SamDU, 2021.
8. Taniberdiyev A.A. Korporativ tarmoq texnologiyalari asosida ta'lim jarayonlarining axborot-metodik ta'minotini takomillashtirish: ped. fan. falsafa doktori (PhD) dis. avtoref. – Toshkent, 2024. – 46 b.
9. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO, 2017.